

Helling

PROEF

Verslag lezing Alfred Kleinknecht: 'Ideale werkloosheid in Nederland: 4,5% of 0%?' (20 september 2013)

Alfred Kleinknecht is econoom en was onder meer hoogleraar aan de TU Delft. Tegenwoordig is hij als onderzoeker verbonden aan de Hans-Böcker-Stiftung, onderdeel van de Duitse vakbondsfederatie DGB.

Het ideaal van volledige werkgelegenheid staat tegenover het idee van een 'natuurlijke' werkloosheid: *NAIRU* ofwel *non-accelerating inflation rate of unemployment*.

Historische achtergrond: van 1840 tot *The Age of Keynes* (tot ca. 1973)

De theorie van NAIRU is ingebed in de micro-economie. Voor de oorsprong daarvan moeten we teruggaan naar 1840, toen Marx zich opwierp voor het proletariaat en een simpele theorie opstelde waarin individuele markten centraal stonden: bijvoorbeeld de markt voor appels, de markt voor peren, geld, enzovoort. Al die markten zochten volgens Marx evenwicht, waaruit logischerwijs valt te concluderen dat ook het totale systeem evenwicht zoekt.

Dit model van de micro-economie stond centraal tussen 1840 en 1930, maar kon de depressie van de jaren '30 niet verklaren. Hierdoor kwamen macro-economische modellen op.

Tussen 1946 en ca. 1973 vond de *Golden Age of Capitalism* plaats, met:

- Sterke economische groei;
- Lage werkloosheid;
- Lage inflatie;
- Betrekkelijk stabiele financiële markten.

Hierdoor ontstond de consensus dat:

- Economische stabiliteit verkregen kon worden met fiscaal en monetair beleid;
- Regulering van de financiële markten wenselijk was;
- Een sociaal vangnet wenselijk was.

De *Golden Age of Capitalism* was dus ook The Age of Keynes.

Omslagpunt tussen 1975 en 1985

- De economische groei hapert...
- ... en het lukt niet het tij te keren door te investeren;
- De olieprijs schommelt en er vindt stagflatie plaats (stagnatie en inflatie gecombineerd);
- Fabrieken sluiten en de werkloosheid neemt fors toe: '*Dutch Disease*';
- De overheidsschuld groeit;
- De heersende Keynesiaanse macro-economische modellen maken forse voorspellingen en bieden geen antwoord op de problemen.

De bovengenoemde factoren leidden ertoe dat een anti-Keynesiaanse beweging van rechts succesvol kon worden: supply-side economics.

Supply-side economics

- Passief economisch beleid: einde aan financiële stimulansen vanuit de overheid, monetair beleid vindt uitsluitend plaats om inflatie te bestrijden;
- Streven naar grote inkomensongelijkheid: 'Werk moet lonen!';
- Deregulering van arbeidsmarkten: 'het moet gemakkelijker worden mensen te ontslaan';
- Sociale zekerheidsstelsel afbouwen ('dit maakt mensen lui!');
- Algehele terugtrekking van de overheid uit de economische sector: deregulering, liberalisering en privatisering zijn kernwoorden. De '*Minimal State*' is het uitgangspunt;
- Deregulering van financiële markten maakt meer ruimte voor financiële innovatie;
- Markten zijn nooit fout, maar overheidshandelen is daarentegen altijd slecht voor de economie.

Ook centraal in de supply-side economics is de theorie van een 'natuurlijk werloosheidspercentage': je hebt een bepaald percentage werklozen nodig zodat er concurrentie is om de schaarse banen, zo voorkom je inflatie door hoge looneisen en disciplineer je de arbeiders. Dit percentage ligt gemiddeld tussen de 5% en 7%; in Nederland is het iets lager met 4,5%.

Als het werkloosheidspercentage onder het NAIRU-niveau ligt, bestaat dus het risico op inflatie door hogere looneisen. De ECB intervenueert op dit moment door rentes te verhogen, zodat het werkloosheidspercentage op niveau blijft. Dit alles geschiedt binnen het frame dat de Euro een solide en stabiele munt moet zijn. Het enige doel van de ECB is namelijk de bestrijding van inflatie.

Supply-side economics werkt...

- De inkomensongelijkheid neemt toe;
- Ook de economie groeit omdat mensen meer consumeren zonder dat ze meer verdienen. Hoe kan dat? Kredieten! ...
- ... de schuldenlast is hierdoor fors gestegen, van 140% van het BBP naar 310% van het BBP in de Verenigde Staten;
- Schulden groeiden zelfs harder dan het BBP, waardoor bijvoorbeeld de huizenzeepbel ontstond.

Het salarisniveau en werkloosheidscijfers in de neoliberale visie

Volgens neoliberalen zorgt een inflexibel salarisniveau (met name als lonen nauwelijks kunnen dalen) ervoor dat er werkloosheid ontstaat: een te hoog salarisniveau zorgt ervoor dat het aanbod van arbeiders toeneemt (het is immers aantrekkelijker om dat beroep uit te oefenen als het loon hoog is), terwijl de vraag afneemt (werkgevers kunnen voor hetzelfde geld minder personen aannemen). Dus wat moet er gebeuren volgens de neoliberale gedachtegang:

- Lagere minimumlonen;
- Lagere uitkeringen;
- Minder cao's en meer individuele arbeidscontracten, zodat een meer ongelijke inkomensverdeling kan ontstaan;
- Het moet gemakkelijker worden werknemers te ontstaan;
- De macht van vakbonden terugdringen.

'Liberal Market Economies' (LME) versus 'Coordinated Market Economies (CME)

De neoliberale gedachtegang is vooral terug te vinden in de zogenaamde *Liberal Market Economies* van de onderstaande landen:

- Verenigde Staten
- Canada
- Australië
- Ierland
- Groot-Brittannië
- Nieuw-Zeeland

Landen die dit uitgangspunten niet of minder hebben overgenomen vallen onder de *Coordinated Market Economies* en hieronder vallen vooral de continentale Europese landen plus Japan.

LME-landen:

- Gemakkelijker om werknemers aan te nemen en te ontslaan;
- Werknemers switchen gemakkelijker van werkgever;
- Beperkte werkloosheidsuitkeringen;
- Zwakke vakbonden;
- Ongelijkere inkomensverdeling omdat er minder cao's worden afgesloten.

CME-landen:

- Ontslagbescherming;
- Werknemers zijn honkvaster;
- Uitgebreide werkloosheidsuitkeringen;
- Sterke vakbonden;
- Gelijkere inkomensverdeling doordat er meer cao's worden afgesloten.

LME-landen versus CME-landen: wie doet het beter?

- In CME-landen stijgen de lonen harder;
- De ontwikkeling van het BBP gaat vrij gelijk op;
- De arbeidsproductiviteit is veel beter in CME-landen;
- In de LME-landen worden veel meer arbeidsuren gecreëerd, terwijl dat in CME-landen zelfs afneemt...
- ... *of* moeten mensen in LME-landen simpelweg meer werken voor dezelfde economische groei?

Bestaat er een causaal verband tussen loonstijging en arbeidsproductiviteit?

Traditioneel wordt gezegd: *als de arbeidsproductiviteit groeit, groeit het loon.*

Er is echter ook een alternatieve benadering: *als het loon groeit, zal de arbeidsproductiviteit stijgen.* Dus als het salaris niet of minder stijgt, zal ook de productiviteitsgroei achterblijven. Na het Akkoord van Wassenaar in Nederland waarin loonmatiging werd afgesproken, steeg de arbeidsproductiviteit bijvoorbeeld minder.

De impact van flexibilisering op de arbeidsproductiviteit

Wat zeggen voorstanders van flexibilisering?

- Als het moeilijker is werknemers met een vast contract te ontslaan, zullen arbeidsbesparende innovaties minder snel plaatsvinden.
- Als het gemakkelijker wordt werknemers te ontslaan, zullen werknemers zich sneller aan kunnen passen aan veranderende marktomstandigheden.
- Minder ontslagbescherming zorgt ervoor dat er vaker nieuwe mensen bij het bedrijf komen, die nieuwe ideeën en netwerken met zich meebrengen.

- Als het gemakkelijker is om mensen te ontslaan, zullen ze zichzelf beter inzetten in hun werk. Werknemers zijn dan immers bang dat ze anders hun baan verliezen.
- Als personeel gemakkelijker ontslaan kan worden, kunnen zwakke werknemers sneller worden vervangen door betere werknemers.

Tegenargumenten:

- Het vrijwillig wisselen van baan komt ook veel voor.
- De arbeidsmobiliteit tussen verschillende beroepen is niet altijd even hoog.
- Ontslagbescherming maakt het voor werkgevers aantrekkelijker om personeel te trainen en daarmee de *functionele flexibiliteit* van werknemers te vergroten.
- Mensen met kennis kun je beter in je bedrijf houden zodat je deze kennis niet verliest. Als de kans groter is dat mensen hun baan verliezen zullen ze bepaalde voor het bedrijf relevante kennis eerder achterhouden.
- Mensen zetten zich niet alleen in omdat ze bang zijn hun baan te verliezen, maar ook omdat ze hun baan leuk vinden.
- Flexibilisering vermindert de loyaliteit en toewijding aan het bedrijf. De kans neemt toe dat bedrijfsgeheimen en technologische kennis uitlekken naar concurrenten. Hierdoor neemt de noodzaak tot monitoring van het personeel toe, waardoor het management in LME-landen substantieel groter is dan in CME-landen. Ook veranderen machtsverhoudingen; personeel zal het management minder snel durven te bekritisieren, waardoor mismanagement sneller voorkomt.

Samenvattend:

1. Zorgt flexibilisering van de arbeidsmarkt voor arbeidsproductiviteitsgroei?

De volgende bewijzen zijn te vinden op macro- en microniveau:

- Flexibilisering van arbeidsrelaties en loonmatiging leiden tot een lagere arbeidsproductiviteitsgroei en een meer arbeidsintensief groeipatroon.
- Ironisch gezien lijkt dit op het arbeidsintensieve groeipatroon in Oost-Europa voor de val van de Muur.
- Een laagproductieve maar arbeidsintensief groeipatroon is problematisch voor een vergrijzend Europa.

2. Worden er in LME-landen meer banen gecreëerd dan in CME-landen?

Ja, maar alleen als je de arbeidsproductiviteit omlaag brengt. Dit is een waarschijnlijk scenario als de NAIRU-doctrine dominant blijft.

Hierbij moet opgemerkt worden dat het gaat om laagproductieve banen met lage lonen. Het aantal “werkende armen” is in LME-landen zodoende veel hoger.

3. Kunnen we de werkloosheid in een CME-land omlaag brengen?

Waarschijnlijk niet, vanwege de hoge arbeidsproductiviteitsgroei. De zogenaamde Wet van Verdoorn stelt dat een hogere groei van het BBP ook leidt tot een groei in de arbeidsproductiviteit. In het verleden kwam het voor dat er in de continentale Europese landen (CME-landen dus) sprake was van grote economische groei, terwijl het aantal arbeidsuren afnam. Volledige werkgelegenheid kan worden bewerkstelligd door *kortere werkweken*. Kleinknecht vermoedt dat dit een wenselijk scenario is vanuit het GroenLinkse perspectief (GroenLinks richt zich immers niet alleen op de groei van het BBP, maar ook op andere vormen van welvaart: voldoende vrije tijd, natuurschoon, enzovoort), maar noteert hierbij dat dit vanuit de NAIRU-doctrine onwenselijk is!

4. Hebben LME-landen lagere werkloosheidscijfers?

- Ja: volgens een invloedrijke publicatie is dit het geval.
- Betwifelenswaardig: in een reactie op bovengenoemde publicatie worden de resultaten in twijfel getrokken.

Waarom zijn er misschien geen lagere werkloosheidscijfers ondanks dat het aantal arbeidsuren groter is?

- LME-landen hebben in het algemeen betrekkelijk open grenzen: immigranten kunnen relatief gemakkelijk aan het werk komen.
- In de nasleep van *Reaganomics* is het aantal arbeidsuren dat een gemiddelde werknemer werkt fors toegenomen.
- De rol van de centrale bank om de inflatie te beperken door rentes te verhogen als de werkloosheidscijfers te laag wordt, vanuit de NAIRU-doctrine.

Wat zijn de belangrijkste verschillen tussen CME- en LME-landen?

De twee landen verschillen niet als het gaat om:

- Economische groei op de lange termijn;
- Werkloosheidscijfers (hoewel er in LME-landen meer banen zijn).

Waar verschillen ze wel?

- LME-landen kennen een lagere arbeidsproductiviteitsgroei. Met andere woorden, er moeten meer uren gewerkt worden om hetzelfde BBP te krijgen.
- In LME-landen zijn de inkomens ongelijker verdeeld.

Wat is de belangrijkste barrière voor volledige werkgelegenheid?

De NAIRU-theorie. De ECB heeft als taak een bepaald niveau van werkloosheid te behouden, onder de noemer van inflatiebestrijding. Dit alles binnen het frame dat de Euro een solide en stabiele munt moet zijn.